

30

~~G. W. 27.~~ EX BIBLIOTH.
NATIONIS HUNGAR.

VITEBERG.

VI-26.

SIGNAT. ciōiōCCCXIII.

Stückzettel erled.
11. XII. 1949.

DISPUTATIO III.
ETHICA

78

De

ACTIONIBUS
HUMANIS.

Quam

DEO TRIUNO ANNUENTE

In Illustri & celeberrima Academia VVittebergenfi.

PRÆSIDE

Clarissimo Philosopho.

Dn. M. IACOBO MARTINI,

Logices & Pract. Philosop. Pro-
fessore publ.

Proponit

PETRUS NYSSENUS HATTHERSLEBIENSIS
Hollatus.

Ad diem 6. Aug: Loco & Horis consuetis.

VVITTEBERGÆ

E Typographéo JOHAN. GORMANNI.

Anno M. DC. XIV.

DISPUTATIO III. ETHICA.

De Actionibus Humanis.

Continuatio.

Actiones habitum creant; (a) habitusq; hinc Qualitas ex crebris actionibus comparata definitur, (b). Disquisitionem igitur de causis virtutis Moralis, inter quas principem proximumq; sibi vendicant Actiones locum; specialior de actionibus humanis διάσκεψις succedet.

(a) Scalig. lib. 1. de re poeti. cap. 2. (b) à Philippo Melancthone.

THESIS I.

Actionis igitur humanæ principia & adjuncta potissimum sunt: τὸ ἐκείσιον καὶ ἀκείσιον: ἡ περιεργεσις: ἡ βέλευσις: ἡ βέλησις καὶ τὸ ἀντεξείσιον.

II.

Lubet ab ἀκείσιῳ invito auspiciū sumere: quia ejus natura clarior & apertior putatur, & Philosophus quoque tum Ethicis Nicomachicis tum alibi hunc servat ordinem.

lib. 3. Eth. Nicom. cap. 1. lib. 1. M. M. cap. 13. Picol. gra. 2. cap. 12.

III.

Invitum dicitur τὸ βία ἢ δι' ἀγνοίαν γιγνόμενον: quod quispiam aut vi coactus, vel per ignorantiam admisit.

Aristot. lib. 3. Eth. Nicom. cap. 1. lib. 1. M. M. cap. 13. & lib. 2. Eud. cap. 7.

A 2

Ex qua

IV.

Ex qua descriptione duplex (c) invitum colligitur: unum quod est βίαιον, violentum, cum vi coacti aliquid agimus: aliud δὲ ἀγνοίαν, quando per ignorantiam aliquid committimus. Qui enim sponte agit, (d) vel naturam rei, vel cognitionem sequitur; ideoque invitum geminum est: dum spontaneo priori ἀκέραιον βίαιον, posteriori ἀκέραιον δὲ ἀγνοίαν adversatur.

(c) Aristot. lib. 3. Eth. Nicom. cap. 1. Ita IC. quodammodo duplex invitum ex principiis, si alio aut contradicente, aut ignorante quid fiat l. qui potest 26. ff. de divers. reg. Iur. Et elegans locus est apud Dec. in l. qui potest 26, n. 3. de reg. Iur. (d) Piccol. gra. 2. cap. 12. Gol. lib. 3. cap. 1.

V.

Invitum violentum Philosophus id dicit (e) cujus principium est extra agentem, adeo ut is, qui agit vel patitur, planè nihil adjumenti ad illam actionem conferat. Exempli gratia, cum Ganimedes à Jove rapitur, est invitum violentum.

(e) lib. 3. Eth. Nicom. cap. 1. lib. 8. Physi. cap. 4.

VI.

Ubi duo notanda veniunt: primum requisita, deinde divisio. Requisite data definitio enumerat tria. 1. ut principium ejus sit ἔξωθεν. 2. Ut sit satis validum ad motum illum perficiendum. 3. Ut agens vel patiens nihil adjumenti ad illam actionem adferat.

VII.

Violentum dividitur in ἀπλῶς absolutè & simpliciter sic dictum, quod jam definitum, & in violentum secundum quid. Estque quando aliquid vel διὰ φόβον κερζόνων κακῶν, vel διὰ καλῶν π agimus. Unde tertia actionum classis Mixtarum nempe emergit. Qualis actio nautarum est, quando oborta tempestate merces in mare projiciunt, ut seiplos salvent.

VIII.

Μικταὶ vero dicuntur hæ actiones, quia non sunt unius generis, Sed partim invitæ, partim voluntariæ existunt. Si enim ἀπλῶς sine respectu ad finem tales actiones consideraverimus, tum invitæ videntur; Si vero finem respexerimus, non invitæ sed voluntariis videntur similiores: Quia actionum harum fines, circumstan-

cumstantia & principia sunt in ipso agente: quia actionis finem
tempus, in quo actio suscepta, moderatur.

IX.

Difficile interim est & χαλεπώτερον de his mixtis actioni-
bus iudicium ferre, propter mentis humanae imbecillitatem, pro-
pter voluntatis humanae inconstantiam, propter circumstantia-
rum varietatem.

X.

Hæc de actionibus mixtis: ubi simul & illud dissolvendum
occurrit, cujus generis illæ sunt actiones, quæ ob voluptatem sus-
cipiuntur, seu an jucunda etiam sint violenta.

XI.

Nos cum Philosopho (f) hoc affirmare ἀποπν esse statui-
mus. 1. Quia hac ratione omnes actiones humanae essent violentæ,
sicq; nulla relinqueretur libertas hominum: cum quælibet actio
secum vel præsentem, vel subsequituram adferat voluptatem. 2.
Quia omnia violenta sunt molesta: Quæ vera jucunda sunt, mo-
lesta non sunt. 3. Quia ad violenta difficulter pertrahimur:
ad jucunda verò sponte & naturâ ferimur. 4. Quia sic honestæ
actiones violentæ essent dicendæ; cum illis maxime jucunditas
insit: absurdum. 5. Quia violentum est, cujus principium est
extra agentem, & ad quod is, qui vim patitur, nihil adjumentum
confert: Turpes verò actiones, quibus inest voluptas, non habent
externum principium, neque etiam ipse agens nihil adjumentum
confert ad eas.

(f) lib. 3 Ethic. Nicom. cap. 1.

XII.

Sequitur jam invitum δι' ἀγνοίαν, quod prius determinari
nequit, quam differentia ignorantia, quæ est complexum quid
explicentur.

XIII.

Prima ergo ignorantia differentia sumitur ab adjuncto:
Factum enim per ignorantiam vel subsequitur dolor, & dicitur
ἀγνοία ἐπίλυπος: vel non, & vocatur ἀλυπία. Prior ex-
cusatur, posterior neutiquam. Sic Judas (g) excusatur
à flagitio incestus; eo quod illam cum qua rem habuit,

A 3

nu

igitur: unum
agimus: aliud
necesse. Qui
nem sequitur;
i ἀγνοίαν βίαι-

lo duplex invitum
te quid fiat l. qui
ud Dec. in l. qui
sol. lib. 3. cap. 1.

cujus principium
ur, planè nihil
racia, cum Gae

deinde divi-
cipium ejus-
ficiendum.
tionem ad-

mpliciter sic
undum quid.
vel διὰ καλοῦ
nempe emer-
estate merces

unt unius ge-
nt. Si enim
eraverimus,
on invitis sed
am fines, cir-
cumstan-

aurum suam esse ignoravit, & ejusdem impragnationem post-
modum improbavit.

(g) *Genf. 38.*

XIV.

Secundum discrimen sumitur à persona: Sic enim inquit
Philosophus (h) ἔτερον γὰρ εἰκε καὶ τὸ δι' ἀγνοίαν πράττειν, τὸ ἀγνο-
ῦν τὸ. Nempe discrimen aliquod est inter Agere ignorantem, &
Agere per ignorantiam. Prior non solum actionem, sed etiam
causam, quamobrem sic agat, nescit. Ut Noha & vim vini i-
gnorabat, & se nudum jacere nesciebat. Posterior sibi ipsi igno-
rantiam accersit, sicq; actionum subsequantium ignarus redditur;
id quod fit in reliquorum ebriorum facinoribus.

(h) *lib. 3. Eth. Nicom. cap. 1.*

XV.

Tertiò ratione objectorum. Ignorantia alia est καθόλου, u-
niversalis; alia τῶν καθ' ἕκαστα: Illa in foro ignorantia Juris (i)
hæc facti dicitur.

(i) *Hæc Juris ignorantia alias etiam Juris consultis dicitur supina. l. nec
supina 6. ff. de Iur. & fact. ignor. item Resupina. l. Servius 4. ff. quod vi
aut clam. Et negligentia summa. l. regula est 9. §. sed facti. 2. ff. d. Iur.
& fact. ignor. Et Affectata, N. 66.*

XVI.

Est autem ignorantia universalis (quæ & ignorantia τὸ τέ-
λος, ἐν πραγμάσει, τὸ καλὸν καὶ τὸ συμφέρον) à Philosopho di-
citur) quando ea ignoramus, quæ in qualibet actione jure debeba-
mus & poteramus scire ac nosse, qualia sunt: honestas, finis & uti-
litas cujusvis actionis, jura civitatis, in quia quis adscriptus, &
officij demandati partes. Hac ignorantia Judas Christum cruci
tradidit Matth. 26.

XVII.

Ignorantia facti est, quando ἕκαστα ἐν οἷς καὶ περὶ ἃ ἡ πρᾶξις
ignoramus: seu cum quis reliquas circumstantias nescit, neq; ad
res attendit, uti sunt: subjectum, tempus, locus, modus, instru-
mentum & similia. Si hanc committatur color, verè invitam red-
dit actionem: cui quoq; venia danda, priori non itidem quia κα-
κὸς efficit.

Vide Piccol gr. 2. c. 12.

Jam

XVIII.

Jam itaq; invitum per ignorantiam definimus id esse, quod quis non solum ignorans, sed & per ignorantiam, & quidem τῶν ἐκείνων agit, cujus quoq; agentem, ubi errorem agnoscit, pœnitet. Quale est factum Abimelechi, uxorem Abrahamæ ad se accersentis. Gen. 20.

XIX.

Actiones vero ex ira, cupiditate, Similive affectu admittæ invitæ non sunt: quia hac ratione omnes actiones puerorum, brutorumq; tales essent: Et quia principium illorum non est extra agentem.

XX.

Spontaneum ex doctrina Inviti hætenus explicata, facillimè cognoscere licet: quia (k) contraria contrariis lucem adferunt: propterea illud definivisse sufficiet:

(k) Arist. lib. 2. de cælo cap. 3. item in Topicis.

XXI.

Est ergo ἐκείνων ἡ δὲ χὴ ἐν αὐτῷ εἶδόντι τὰ κατὰ ἐκείνους ἢ περὶ αὐτῶν: cujus principium est in volente & sciente: ut lapsus protoplastorum & innumera alia.

Arist. lib. 3. Ethic. Nicom. cap. 1. lib. 5. eor. c. 8. lib. 1. Mag. Mor. cap. 17. lib. 2. Eud. cap. 8.

XXII.

Hætenus de adjunctis actionum, sequuntur earundem principia, qualia sunt: Libertas arbitrii, Voluntas, Deliberatio & Electio: quæ maximè viam ad actiones aperiunt, earumq; cognitionem inducunt.

XXIII.

A Proximi igitur, ultimo actionum principio exordiemur. Quamvis autem eam ἐκείνων εἶναι statuamus; nemo tamen propterea nos pro eodem urraq; sumere, utpote quæ ut genus & species, ut latius & angustius differunt, opinetur. Ἐκείνων enim puerilibus etiam ut repentinis actionibus, περιγίρεισι: solum prudentibus & tempus requirentibus, competat.

XXIV.

Neque περιγίρεισι idem, quod ἐπιθυμία, est: quia ἐπιθυμία

Jam

μία & brutis competit: Et competit (l) incontinentibus: & recte
(m) rationi repugnat: *πρωαίρεσις* vero ab his aliena est.

(l) *Arist. lib. 7. Et hi. Nicom. cap. 4. (m) ibid. lib. 7. cap. 3.*

XXV.

Neque etiam *θυμός* sive Ira est *πρωαίρεσις*: quia *θυμός* nec
temporis moram, nec deliberationem admittit; quemadmodum
πρωαίρεσις: sed furor iraque; mentem precipitant.

XXVI.

Neque *βέλησις* est: licet magnam cum hac cognationem
habeat: quia *βέλησις* est etiam (n) *τῶν ἀδυνάτων*, versatur circa
aliena & respicit finem *πρωαίρεσις* autem est possibilitium: versatur
circa propria: & respicit media ad finem ducentia.

(n) *Arist. lib. 3. Eth. Nicom. cap. 2. & 3.*

XXVII.

Quod *δόξα* sive opinio non sit *πρωαίρεσις*, quis non videt?
Est enim *δόξα* *πρὸς πάντα* etiam *πρὸς τὰ αἰδιάζονα καὶ τὰ ἀδύνατα*: Il-
la vero *δύναται* *τῶν ὄντων* καὶ *τῶν πρᾶχθέντων*:

XXVIII.

Cum ergo *πρωαίρεσις* non sit cupiditas, neque ira, neque vo-
luntas, neque opinio; concludimus primo pingui Minerva *πρωαί-
ρεσιν* esse *ἐκείσιν* *πρᾶξιν* βεβηλωμένον, spontaneum prius delibera-
tum. Deinde accuratius *πρωαίρεσιν* εἶναι βεβηλωτικὴν ὄρεξιν *τῶν ἐφ'
ἡμῶν*, appetitum ex consultatione proveniente earum rerum,
quae in nobis sunt.

*Arist. lib. 3. Eth. Nicom. cap. 2. & 3. lib. 1. eor. cap. 2. lib. 1. M. M. cap. 18 &
lib. 2. Eth. Nicom. cap. 10.*

XXIX.

Posthac de consultatione agemus, cujus obiectum est *βεβ-
ηλωτικόν*: quod ad eos pertinet homines, qui mentis sunt com-
potes.

XXX.

Non vero hoc *βεβηλωτικόν* obiectum omnibus rebus tribui
potest: non aeternis, non naturalibus, non pariteritis, non fortuitis,
non rebus alienis: quod isthac partim sese uno eodemque modo
habeant, partim mutari non possint.

31. Circa

XXXI.

Circa quæ igitur tandem est βέλους? Certè circa nullas res alias quam humanas, & quidem eas tantum, quæ propriè ad nos pertinent, & per nos videntur effici posse, quarumque eventus nonnihil incertus est & dubius.

XXXII.

Subiecto sic constituto, tria porrò in omni Consultatione sunt observanda: *Initium Consultationis, Medium & Finis.*

XXXIII.

In initio præcipit Philosophus, ut certus scopus præfigatur consilij, nec non in rebus arduis & gravioribus socios συμβέλλει nobis adjungamus.

Arist. lib. 2. Eud. 1. 4. ab. 6. Eth. Nicom. cap. 5.

XXXIV.

In medio primum mediorum multitudo consideranda, ut ex plurimis eligamus quæ partim facilia, partim optima, partim honestissima. Deinde ut, si fieri possit, pauca eligamus, & ab eo initium faciamus, sine quo ad reliqua pervenire non possumus.

XXXV.

In fine videndum, an ea, de quibus consultamus, sint τῶν δυνάτων; & si sint, manus admovendæ: si verò non sint, amovendæ. Nihil tamen refert, utrum nos ipsi, an per alios agamus: quicquid enim per alios agimus, per nosmetipsos, agere videmur.

L. aut qui aliter 5. §. hæc verba 8. ff. quod vi aut clam. & l. deniq. 13. §. Si colonus 6. ff. quod vi aut clam. & §. Si igitur Inst. qui cum eo. qui in alien. Arist. lib. 3. Eth. Nicom. cap. 3.

XXXVI.

Quæ cum ita sint, facilè inde patet hominem esse actionum suarum δεχθήν: patet itidem hinc, quomodo exposita hæc teneus principia (Electio scilicet & Deliberatio) erga se invicem sint affecta.

XXXVII.

Differunt autem 1. objectis: quia deliberamus de incertis; eligimus certa. 2. tempore. Consultatio enim prior τῷ θεόνῳ est.

B

Electio

us: & recte
st.
ia θυμὸς nec
madmodum
ognitionem
versatur circa
ium: versatur
s non videt
ἀδύνατα: Il
a, neq; vo
erva παρὰ
s delibera
ξιν τῶν ἐφ
m rerum,
I. M. cap. 18
um est & βε
s sunt cum
s rebus tribui
non fortuitis,
emque modo
31. Circa

Electio posterior, 3. subiectis: quia βέλους solius mentis est
ἐνέργεια: περιήρσις autem adjunctam insuper habet voluntatem.

Arist. lib. 6. Ethic. Nicom. cap. 2.

XXXVIII.

Est itaque hæc nihil aliud, quam intenta per rationem investigatio & inquisitio mediolorum, quæ in agendo ad finem operatum assequendum accommodata videntur.

XXXIX.

Sed ad βέλουν voluntatem, tertium humanarum actionum principium transeamus quam ipsius finis esse ex præcedentibus etiam patet.

XL.

Obiectum hujus apud veteres controversum erat; ita ut quidam ex distinctione boni ἀπλῶς καὶ φαινόμενος dixerunt τῆς βελήσεως obiectum esse circa bonum ἀπλῶς: quidam verò esse circa bonum φαινόμενον.

Arist. lib. 3. Ethic. Nicom. cap. 4. lib. 2. Phys. cap. 3. r. 31. Plato. lib. 6. de Repub.

LXI.

Sed priorem, quæ stoicorum erat, sententiam absurdam esse inde patet: quia hac ratione voluntas improbi, quæ ad malum finem tendit, non esset dicenda voluntas, vel finis ille, quem malus expetit, revera bonum erit, quod utrumque absurdum.

XLII.

Sic posterior Nempe Academicorum assertio subsistere nequit, cum hoc pacto nihil suâ naturâ bonum futurum sit: nec voluntatis certum, sed planè incertum & contrarium obiectum existeret.

XLIII.

Istis igitur opinionibus missis, Philosophi sententiam ut verioream amplectimur, qui tum verâ, tum apparentia bona subiectum voluntatis esse statuit. Nemo enim malum, quatenus tale, quippe φθαρτικόν, expetit.

XLIV.

Et quia duplex hominum genus habetur: aliud τῶν σπουδαιῶν, qui bona, reverà talia agnoscunt & expetunt: aliud τῶν φαύλων, qui ut plurimum ad bona apparentia feruntur: duplex genus τῆ βελητῆ inde quasi emergit: quorum unum est ἐπιεικῆμον voluntatis viri cordati & boni, nempe bonum ἀπλῶς: quia viri boni est de rebus bene posse judicare: in altero, nempe Bono Φαινομένῳ, voluntas hominis mali & improbi occupatur. Quia hujus judicium voluptate est corruptum, ne sciat quæ sequi aut averfari debeat.

Aristot. lib. 3. Ethic. Nicom. cap. 4. lib. 2. M. M. cap. 9. lib. 3. Polit. cap. 3. lib. 3. Ethic. Nicom. cap. 1. lib. 2. Magn. Mora cap. 3.

XLV.

Causa hujus rei, quod non omnes ad idem feruntur bonum sunt habitus diversi. Nam vir bonus bonis habitibus præditus est, & illorum beneficio non solum bene de rebus judicare, sed & vera bona præ malis affectare potest: Econtra Mali viri animus vitiosis præditus est habitibus, & ob id corruptè de rebus judicat, nec aliter res affectare potest, quam uti de illis judicat.

XLVI.

Restat quartum actionis humanæ principium, Libertas scilicet Voluntatis. Verum quia ejus Disquisitio uberior est, Peculiarem videtur requirere tractationem.

B 2

Co-

COROLLARIA.

1. *An aliquod medium dari possit inter velle & Nolle? omnino.*
2. *Utrum nulla prorsus consultatio de scientiis rebusq; alienis sit instituenda? Nulla.*
3. *Voluntas, quâ voluntas, an nunquam coactè agat? Nunquam.*
4. *An affectus cadant in virum Bonum? Cadunt.*
5. *An Plutarchus rectè senserit: hominem esse miserrimum animal quia pluribus affectibus sit obnoxius, quam bestia? Non rectè.*

Ornatissimo & humanissimo

Dn. RESPONDENTI,

Il virtute potest unquam præstantius
esse,

Ipla sibi præstat præmia magna
fatis.

Quid deceat, quid non deceat, docet
inclyta virtus,

Et potis est hominem reddere
sola bonum,

Mores ingenuos reddit, vitamq; decentem;

Cultoresq; suos hæc super astra locat.

Actio at accedat, quia *laus virtutis in actu est;*

Actio virtutis non nisi celsa petit.

Quãdum, PETRE, frui magno conamine tentas,

Ex animo cæptis omina fausta precor.

Perge alacri cursu rectam contingere metam,

Sic studio capies præmia digna tuo.

*Sincerioris affectus ergò ap-
ponebat*

NICOLAUS WOLDENBERGIUS
Cremp. Holl. Contub.

B 3

Or

inter vel-

de scienti-
ulla.

unquam

Bonum?

minem esse
s affectibus

e.

Ornatissimo & Doctissimo Dn.

RESPONDENTI

Gratulatur

MICHAEL BARBAROSSA
Lubecensis.

Actio virtutum est prestans & nobile semen,
Actio virtutum est augmentum nobile &
ingens,

Actio virtutum est benè nobile complementum:
En nimis appositè probat hoc Xenophontia Virtus
Seq̃ suamq̃ Hercli dum vult ostendere dextrè
Naturam ingeniumq̃ suum, narrando trecenta
Facta, quibus summè se commendare laborat.

Quarè agè cum tantum laudis ferat actio recta
Inde & amice tuos merito collaudo labores,
Semen, & augmentum, complementumq̃; deco-
rum

Virtutis summo tu dum conamine quæris
Fac agè, perge vigil, quærendo, sedulus urge,
Fac ita, Sic quæstum facies (mibi crede) sat amplum.

FINIS.

I

ile semen,
nobile &
ingens,
mentum:
a Virtus
extrè
o trecenta
borat.
io recta
es,
mq; deco-
is
erge,
t amplum.

RESPONDENTII

A

FINIS

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF
SACSEN-ANHALT
MAGDEBURG
No. 12345
Acquired by
the University of
Sachsen-Anhalt
Magdeburg
in the year 1875
from the
estate of
Dr. Martin
Luther
of
Wittenberg
Germany
Printed by
Johann
Götsch
in
Magdeburg

LIB
SIS
In Illu
Dr.
L
Bus
Ad
E Typ

Umg. VI 26

= [Dissertationes
Theol. Vol. 707]

Sb.

VD 17

78

TATIO III.

THICA

De

ONIBUS

MANIS.

Quam

IO ANNUENTE

na Academia VVittebergenfi.

ESIDE

no Philosopho.

BO MARTINI,

ct. Philosop. Pro-

re publ.

proponit

HATTHERSLEBIENSIS

status.

loco & Horis consuetis.

EBERGÆ

HAN. GORMANNI.

M. DC. XIV.

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

Inches
Centimetres
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 8